

تأثیر فرهنگ و آداب و رسوم بر ساختار جامعه از دیدگاه امام خمینی (ره)

فاطمه بهرامی^۱

۱ کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی دانشگاه اراک

چکیده

فرهنگ و آداب و رسوم از مهم ترین مولفه های متمایز جامعه اسلامی است ظهور فرهنگ در آداب و رسوم اجتماعی مستلزم شناخت انسان و فرهنگ جامعه ای است که در آن به نوعی زندگی می کند و برای رسیدن به اهداف والای انسانی خود و ظهور و بروز آن در جامعه قدم های بلند بر می دارد. تمایز فرهنگ و تأثیر آن در آداب و رسوم به مثابه داشتن تقوا برای ایمان فردی و اجتماعی است که در راستای اهداف والای انسانی صبغه الهی به خود می گیرند و به تبع آن در جامعه نیز به منصفه ظهور می رسد. مولفه آداب و رسوم مختص و وابسته به داشتن فرهنگی عمومی و اجتماعی است که از بطن وجودی افراد و جامعه ایمانی و اسلامی بر آداب و رسوم اسلامی سایه می افکند. به همین علت است که با توجه به بررسی آیات قرآنی با موضوع فرهنگ قرآنی حاکم بر رفتار فردی و اجتماعی به بررسی آثار امام خمینی (رض) پرداخته ایم و در راستای تحقیق این نوشتار به ارائه راهکارهای رسیدن به آداب و رسوم و فرهنگ اسلامی با تکیه بر جزئی از آثار ایشان بررسی کرده ایم. هدف اصلی ما در این نوشتار بررسی فرهنگ و آداب و رسوم اسلامی با تکیه بر روش توصیفی - تحلیلی می باشد.

کلید واژه ها: فرهنگ، آداب و رسوم، ساختار جامعه اسلامی، آثار امام خمینی (رض)

مقدمه :

فرهنگ و آداب و رسوم دو مولفه همگام در مسیر رسیدن به جامعه آرمانی و مطلوب می باشند . جامعه آرمانی همان جامعه اسلامی است که همه انسانها در پی یافتن آن حدی از تلاش شان را در ساختار جامعه اسلامی و آرمانی در نظر می گیرند تا به آن نتیجه و هدف مطلوب و لو اندک دست یابند . با توجه به اهمیت والای فرهنگ و تاثیر آن در آداب و رسوم و ساختار جامعه با تکیه بر جزئی از آثار امام خمینی (رض) رهبر کبیر انقلاب اسلامی و با بهره گیری از آیات موضوعی و جزئی قرآن مجید در این نوشتار بر آن شدیم که تاثیر فرهنگ بر آداب و رسوم را مورد بررسی قرار دهیم و علاوه به ارائه راهکارهای رسیدن به جامعه مطلوب و آرمانی به اهداف افراد برای ظاهر شدن در جامعه بر مبنای ساختار فرهنگ ها آن هم از نوع اسلامی متذکر شویم.

از آن جایی امام خمینی (رض) در آثار شان به داشتن جامعه آرمانی و مطلوب اسلام اشاره می کنند به عنوان یک فرد معتقد اصیل از مردم جامعه بصیر می خواهد که در هنگام حضور یافتن در این جامعه فرهنگ اسلامی داشته باشند. همچنین این افراد بصیر در اشاعه فرهنگ ناظر بر ساختار جامعه نقش مهم و مورد توجهی دارند و بایستی که تمام آن وجوهای یک فرهنگ اصیل اسلامی را بشناسند و همچنین فرهنگ جامعه غربی را هم تحلیل و بررسی قرار دهیم و این فرهنگ را از نگاه بصیرتی برای افراد عامه مردم جامعه هدف بازگو نمایند و از اهداف مقام معظم رهبری نیز در بطن جامعه به نوعی دفاع نمایند و در ترویج فرهنگ اسلام نقش بسزایی را ایفا نمایند .

۱. مفهوم شناسی واژگان تحقیق

۱-۱ فرهنگ در گستره لغت و اصطلاح

فرهنگ عبارت است از آداب و رسوم ناظر بر جامعه اسلامی و دینی بر مبنای ایدئولوژی فکری - اعتقادی که آن برگرفته از آداب و رسوم فرهنگ سازی باشد که فرهنگ مبنایی جامعه یعنی آن فرهنگی که بر مبنای عرف بشریت بر جامعه حاکم است .

این فرهنگ مبنایی که مورد توجه این نوشتار است فرهنگی است ، که دارای موازین و آداب اخلاقی خاص ویژه ای است ؛ آن فرهنگ مورد تاثیر از آداب و رسوم متفاوت افراد یک جامعه بشری است ؛ حال ممکن است که در ایجاد آن آداب و رسوم به عنوان یک فرهنگ و ایدئولوژی فکری و اعتقادی بسیاری از موارد اخلاقی و رفتاری انسانها در پایه گذاری مبنایی فرهنگ جامعه دخیل بوده باشند ^۱

با توجه به این که فرهنگ مبنایی جامعه از بطن خلیات بشر امروزی و همچنین بشر دیروز و آفرهنگ سنت و اعتقاد سنت که با هم در برخی از موارد در تضاد هستند ؛ یک فرهنگ اصیل قابل توجه که بتوان از آن فرهنگ یک آداب و رسوم متقن استخراج نمود ؛ که مبنای آن افراد یک جامعه مشی رفتاری و اعتقادی خود را در آن با منصف ظهور برسانند.

۱. امام خمینی ، صحیفه نور . ج ۱۵ : ۱۱۸ ج ۱۹ : صص ۵-۵۰ ، ج ۲۰ : صص : ۱۰۰-۱۱۹ .

مسئله قابل توجه اینجاست که آن فرهنگ اصیل مدنظر ما ناظر بر جامعه امروزی دارای چه ویژگیهایی است؛ که بتوان آن را مفید فایده دانست و از آن استفاده عموم نمود. این فرهنگی که مورد نظر ماست و در بطن جامعه امروزی بر مبنایی که گفته شد جاری و ساری است. سیلان آن مرحله ای است که در آن حضور داریم و زندگی می کنیم. این مرحله مورد نظر خانواده است که رکن اصلی یک جامعه اسلامی را در بر می گیرد. هر گاه جامعه از یک خانواده اصیل با فرهنگ اسلامی مبنایی یک آداب و رسوم صحیح را شاهد باشد. پس بنابراین می توان گفت که آن جامعه دارای سلامت آداب و رسوم رفتاری است.

ساختار جامعه اسلامی بر مدینه ی فاضله ای بنا شده است؛ که ما انسانها بتوانیم آداب و رسوم صحیح را بر آن وارد کنیم پس باید از خانواده خود که رکن اصلی است صحیح بودن فرهنگ و آداب و رسوم را در نظر بگیریم؛ که زمانی وارد جامعه با فرهنگ های متفاوت می شویم بتوانیم آن فرهنگ صحیح را از میان فرهنگ غلط رایج در جامعه تمیز و تشخیص دهیم. درجه تاثیر فرهنگ غلط رایج در جامعه را از خودمان مبرا کنیم و سعی کنیم که فرهنگ و آداب و رسوم خود را بر مبنای آن فرهنگ اصیل جامعه اسلامی که در آیات قران و روایات معصومین علیهم السلام آمده است سبک زندگی اسلامی خود قرار دهیم^۳. این نوشتار سعی دارد فرهنگ جامعه بشری را بر مبنای آداب و رسوم متقن و صحیح مورد بررسی قرار دهد و اشاعه فرهنگ اصیل را از منبع و دیدگاه امام خمینی (رض) رهبر کبیر انقلاب اسلامی مورد تحقیق و بررسی قرار دهد.

۱-۲- فرهنگ اصیل

فرهنگ اصیل یک فرهنگ فطری است که از مظاهر مختلف تجلی مبانی اعتقادی و فائق آمدن انسان بر جهان پدیدار می شود و از جهان ناپایدار درون خویش ساری و جاری است. یعنی همان طور که انسان دارای دو بعد ظاهر و باطن است، ناگزیر فرهنگ اصیل و متقن با فطرت انسان، مظاهر گوناگون تجلی امور فکری و اعتقادی وی در هر دو بعد است پس بنابراین باید گفت مبانی و اصول همچنین در فرهنگ اصیل فطری از دیدگاه امام خمینی توحید و اصول اعتقادی اسلام است که آن را در وصیت نامه سیاسی الهی خویش بیان فرموده و بدان اشاره نموده است.

۱-۳- حکومت اسلامی

اسلام و حکومت اسلام یک پدیده الهی است و مکتبی که در آن برخلاف مکتب های غیر توحیدی است که در تمام شئون فردی-اجتماعی-مادی-معنوی و فرهنگ سیاسی در آن تعدی و دخالت دارد؛ نیست و هیچ ولو بسیار ناچیز که در تربیت انسان و جامعه پیشرفت مادی و معنوی نقش دارد فرو گذار ننموده است و موانع و مشکلات سر راه تکامل را در اجتماع و فرد به او گوشزد نموده و به رفع آنها کوشیده است^۴.

۱-۴- نظام اسلامی

در نظام اسلامی، رهبر نائب بر حق امام معصوم (عجل الله) و مومنان با عشق و علاقه به اطاعت از دستورات اوهمت می گمارند. این ویژگی در میان مومنین و متقین جلوه بیشتری دارد. اطاعت از رهبری و فرماندهان منصوب از جانبایشان،

۳. برزگر، ابراهیم. صراط ضابطه هویت در اندیشه ورزی امام خمینی (رض) نشریه علمی. ج ۱: صص: ۱۴۰-۳۹۰.

۴. گیلانی، محمد. بیان فرهنگ اصیل از دیدگاه امام خمینی (رض) صص: ۲۰-۵۰.

نه از روی اجبار، بلکه از صمیم قلب صورت می پذیرد و در اصل از ویژگی های نظام ولایی، عشق و محبت دوطرفه است که افراد جامعه تحت امر او حرکت میکنند. اطاعت و تبعیت نیروهای انقلابی جامعه از رهبری، تبعیت از روی آگاهی و شناخت است. مومنین با بصیرت، چون این دنیا را محل آزمایش و ابتلا می دانند، تنها به ادای تکلیف می اندیشند و برایشان حفظ و توسعه آرمانهای انقلاب اسلامی مهم است. مومنان واقعی آگاهی به زمان دارند. بینش سیاسی، مستلزم زمان و شرایط همان دوران است. کامل کردن آگاهی ها و روشن بینی و بصیرت دینی از شاخصه های افراد مومن و متقین است.^۵

۱-۵- ولایت پذیری ارکان اصلی دولت اسلامی

ولایت پذیری یکی از ارکان مهم یک جامعه اسلامی است. این ولایت پذیری با فرهنگ جامعه گره خورده است. اگر زندگی جوامع را امری فطری بدانیم ولایت پذیری جز جدایی ناپذیر از آن می باشد. بنابراین امام و سرپرست جامعه به عنوان نخ تسبیح است که امور مسلمین را مدیریت می کند. شهید مطهری در آئین اندیشه های خود ولایت را امری جدایی ناپذیر از زندگی مسلمانان و جامعه ها می داند. او ولایت پذیری را همواره پیمودن صراط عبودیت و رسیدن به مقام قرب الهی می داند که این مقام با رسیدن به معنویت امکان پذیر می باشد. در مطلبی دیگر فرموده است: «امامان (علیه سلام) بر عالم کائنات نظارت و اشراف دارند. از این رو ست که ارتباط معنوی با ائمه اطهار (علیه سلام) پیمودن راه سعادت و خوشبختی را می طلبد^۶. همچنین شهید مطهری در کتابهای بیشمار به این مطلب و نکته تاکید دارند که «اجتماع نیاز به رهبر دارد. رهبر آن فردی است که امور اجتماع را به دست بگیرد و مسلط بر راهبری مردم جامعه است. این ولایت بر گرفته از ولایت خداوند سبحان است، که زعامت و رهبری جامعه اسلامی را به دست فردی کاردان و اصلح سپرده است.

۲. جایگاه آداب و رسوم در فرهنگ اسلامی

آداب و رسوم اسلامی ناظر بر جامعه اسلامی دارای یک مبنای خاصی است از سجایا و خصلت های انسانی که با متد و روش خاصی بر فرد و جامعه وارد شده و بروز میکند که بر مبنای ملکه ها و اخلاق های پسندیده یک فرد اسلامی در جامعه که جنبه ثبات و دوام آن سجایا و خصلت ها در ابعاد مختلف امور ذهنی و معنوی هر ملتی و همچنین جامعه اسلامی لایزال در تجلی هدایت اوست. مثلاً چگونگی لذت گرفتن از زیبایی های طبیعت و ذوق در ترسیم و بیان زیبایی ها، طرز تلقی حوادثی که به نوعی در فرهنگ غلط جامعه اسلامی مؤثر می باشند، شیوه هایی که بر طیف جامعه اسلامی به کار گرفته می شوند آن فرهنگ مبنایی جامعه اسلامی است که مورد مخاطره و ضربه قرار می گیرد؛ که از آن به عنوان جنگ نرم فرهنگی تعبیر می شود. این هم قالب متمایز و فرع ناظر بر شیوه های غلط و رایجی است که به فرهنگ اصیل یک جامعه اسلامی سایه افکنده است و به این دلیل سبک زندگی برخی از انسانها شده است؛ که ناخواسته وارد آن فرهنگ شده اند و یا ندانسته اند که آن فرهنگ جامعه غربی دارای چه عواقب و آثاری در جامعه اسلامی و بطن زندگی فردی آنها دارد.

دشتی، محمد. نهج البلاغه. حکمتها. صص ۴۷۵۵

۶ مطهری، مرتضی. انسان کامل. صص ۳۰-۶۰

پس بنابراین به همین دلیل است که ما به عنوان یک فرد معتقد اصیل که می‌خواهد در جامعه حضور یابد و در اشاعه فرهنگ ناظر بر ساختار جامعه نقش مهم و مورد توجهی دارد بایستی که تمام آن وجوهات یک فرهنگ اصیل اسلامی را بشناسیم و همچنین فرهنگ جامعه غربی را هم تحلیل و بررسی قرار دهیم و این فرهنگ را برای ذهن خودمان متمایز نمائیم و بدانیم که کدام و به چه علتی یک فرهنگ اصیل اسلامی است؛ که ما را به آن راه و هدف انسانی مصلح در جامعه که با توجه به آیات قرآن که خداوند متعال در آیات فرموده است^۷ که چگونه راه و سبک زندگی مؤمنانه اسلامی را بیابیم و آن فرهنگ اصیل که در جامعه امروزی بر مبنای بیانات ولایت فقیه معظم له مورد بیان است را چراغ راه خود قرار دهیم و نصب العین برای خود سازیم این همان کانون ذهنی و مؤلفه نقطه عطفی است که برای رسیدن به آن فرهنگ‌ها اشاعه آداب و رسوم متقن و صحیح را نصب العین دیدگان خود قرار دهیم و به یک نقشه راه روشن و دارای وجوهات فرهنگی مبدل سازیم. فرهنگ‌های اصیل دارای یک صبغه و رنگ ثابتی است ولی فرهنگ جامعه غربی و غیر اصیل دارای یک رنگ ثابت نیست و مدام رنگ می‌بازد.

پس باید بدانیم که خصایص هر ملتی با خصایص ویژگی‌های ملت دیگر ملت دیگر فرق بسیار

تمایزی دارد که در منظر دیدگان ما با توجه به بررسی وجوهات فرهنگ اصیل قرار می‌گیرد؛ فرهنگ هر قومی تجلی مبانی فکری و اصول اعتقادی آن قوم است.

۲-۱- راهکارهای دستیابی به فرهنگ اصیل

ابتدایی ترین اصلی که امام خمینی (رض) بدان اشاره کرده اند^۸ اصل توحید است که مظاهر مختلف آن تمام شئون فردی - اجتماعی - مادی معنوی فرهنگ سیاسی نظامی اقتصادی و همه راه و رسم زندگی است؛ را در بر می‌گیرد.

اصل دوم، اصل امامت است که ائمه اطهار علیه سلام قائم به آن سبک و شیوه بوده اند که راهنمایان بشر می‌باشند و توحید را در همه شئون فردی و اجتماعی در مبانی اسلامی و منابع پیش روی ما می‌باشد که اگر این سبیل در زندگی ما نمایان شود؛ توحید گونه بودن زندگی و جامعه بشری به نوعی دارای تشریع قوانین و احکام در اسلام است که در واقع مقدمه ای است برای انجام تکالیف عبادی در حقیقت غرض و غایت از بیان این مطالب و اشاره به احکام و قوانین در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی است؛ تکالیف عبادی انسان، مقدمه است برای رسیدن به معرفت الهی و توحید مبنایی اسلام - تعبدی است. اخلال و یا تحریف، تغییر در احکام و قوانین اسلامی مستلزم خلأ در امر عبادت است و این خلأ در امر عبادت موجب مختل شدن توحید (در سایه رفتن توحید) و معرفت لایزال الهی است. دلالت آیه قرآن سوره مبارکه مائده آیه ۶ (خدای تعالی در تشریع احکام نمی‌خواهد شما را در عُسَر و حرج، تعب و سختی خویش بیافکند، این را بر شما تمام می‌کند باشد که سپاسگزار باشید).

۲-۲- غایت مندی فرهنگ اسلامی اصیل

۷. رهبر معظم انقلاب، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن. صص: ۲۰-۸۰

۸. امام خمینی (رض) صحیفه نور. ج ۹ و ۱۰. صص: ۱۸۵-۱۹۸

غایت تشریع احکام و قوانین الهی تطهیر فردی است که مفتاح ورود به منبع لایزال الهی است. قرآن مجید که مسیر هدایت انسان را معین نموده است او را به مولفه هایی مقید نموده است که بتواند از منبع سرچشمه الهی به اندازه رفع تشنگی خود بنوشد و برای نوشیدن جرعه ای از آن به تلاش وافر نیازمند می باشد^۹.

با تدبر و دقت نظر در آیه کریمه این مسئله بر انسان مشتبه می شود که طریق تقرب جستن به خداوند متعال صعود به قله معرفت و شناخت عقاید اسلامی و پرداختن به اعمال صالح می باشد که این تقرب در مواردی برای تحقق یافتن جامعه مطلوب مستلزم وحدت بین انسانهاست که بتوانند با فرهنگ های مختلف در جامعه حضور یابند و با اهداف والای انسانی که در آیات قرآن کریم بدانها اشاره شده است به یک فرهنگ واحد با آداب و رسوم صحیح برسند و از سخن بزرگان اهل نظر و ادب همچون رهبر کبیر انقلاب اسلامی امام خمینی (رض) بهره بگیرند.

بنابراین همانگونه که توحید بر مظاهر اعتقادات و اعمال تجلی می یابد در ایجاد فرهنگ ها و جاری و ساری نمودن آنها در جامعه آرمانی و اشاعه آداب و رسوم اسلامی مورد تامل و توجه می باشد.

۲-۳- برخورداری از معنویت اسلامی

یکی از ارکان مهم اسلام درک معنویت می باشد. بعد پیشرفت افکار و خرده ها در زمینه معنویت دارای اهمیت ویژه ای است به طوریکه اسلام بر داشتن آن همت گمارده است. حضرت علی (علیه سلام) می فرمایند: «کسی که بتواند جهت دهی افکار خود را بشناسد به سعادت بزرگی نائل می شود، عارف واقعی آن است که به آداب خود شناسی و خدانشناسی به طور کامل رسیده باشد»^{۱۰} داشتن اینگونه فضائل اخلاقی دینی از اهم موضوعات دینی است. بسیاری از مشکلات جامعه با داشتن همین مولفه از دامن جامعه رخت بر می بندد. دوری گزیدن از گناه و اشاعه انجام واجبات دینی و ترک محرمات دینی آن چنان تاثیری بر جامعه دینی می گذارد؛ که تاکید ائمه اطهار (علیه سلام) نیز بر این مساله بسیار است. برآیند داشتن مجموعه اعمال و عبادات با منشا اعتقاد به خداوند متعال داشتن توکل و توسل از اوامر الهی است. راه سعادت بشریت همین است. ملت بزرگ ایران اسلامی در دوران های گوناگون در همه عرصه ها از این نعمت ویژه برخوردار بوده است.

۳. آثار توحید بر جامعه اسلامی دینی برای تحقق فرهنگ اسلامی

توحید در جامعه اسلامی و جامعه هدف در صورتی امکان پذیر می باشد که روابط در فرهنگ ها شکل گرفته باشند و برای رسیدن به اهداف تعالی انسانها همسو و همراه باشند تا فرهنگ به یاری یک مربی و اصلاح کننده فرهنگ های قبلی اصلاح شوند و در مسیر پیشرفت قرار بگیرند. امام خمینی (رض) توحید را در جامعه هدف و اسلامی اینگونه تعبیر می نمایند که «توحید در جامعه اسلامی به تمام شئون ناظر بر جامعه اسلامی تکیه دارد این امر در بررسی ملتها و ملل متمدن نایاب است و آن را نخواهیم یافت چون این مسیر مستلزم راه حق است که با رجوع به آیات قرآن و منابع لایزال

۹. همان، ج ۱۹ و ۲۰، صص: ۵-۵۰

جواد آملی، میزان الحکمه، ص ۱۳۱۱۰

الهی و سبک زندگی ائمه معصومین علیها سلام مشاهده می گردد^{۱۱}. پس بنابراین اهمان موضوعات و شئونات جامعه اسلامی و هدف با مدنظر قرار دادن آن از جامعه اسلامی و راهیابی به مدینه فاضله با حفظ احکام تشریعی اسلام مثل حج، نماز، روزه، جهاد، زکات و ولایت که مهم ترین این اصل ها از منظر امام صادق (علیه السلام) اصل بر ولایت پذیری می باشد^{۱۲}. اجتماع باید تقوای دینی را پایه گذاری نماید و برای محافظت از آن به ملزم کردن حکومت اسلامی و دولت اسلامی و همچنین نظام مند سازی جامعه اسلامی در حفظ شعائر و فریضه های دعوت به خیر و نیکی، امر به معروف و نهی از منکر اشاره مورد تامل و تفکر داشت. این ملاکهای معتبر در بین مسلمانان برای اشاعه فرهنگ اسلامی بسیار قابل مشهود می باشد. امتها و اقوام جهان با همه اختلافی که در تمدن و مدنیت مدرن و گسترش انحطاط شان دارند بدون استثنا تحیتی در مجتمعات آنها دائر است که در هنگام مواجهه با آنها و جامعه شان با همدیگر تعارف میکنند، بعضی با اشاره سر، بعضی با اشاره دست، بعضی با بلند کردن کلاه از روس سر خود و برای بعضی دیگر با تعظیم و به خاک افتادن و نظیر اینها است؛ که به رسم تحیت و تعارف فرهنگ آداب و رسوم ناظر بر جامعه هدف که دارای مدنیت مدرن هستند استنباط می شود. با تامل در تحیات و تعارفات این مسئله برای ما روشن می شود که به نوعی خضوع و یا به گونهای به تذلل و تملق اشاره دارند و بر آنها سایه افکنده است، که دانی به عالی ابراز می کند و از راه و رسم استعبادی (عبادت) که همواره در میان عصرهای جامعه ای حکمفرما بوده است و این آداب از زمان پرستش بتها نیز بوده است.

۳-۱- راهکار مقابله آداب و رسوم توحیدی غیر دین

هر جامعه ای با توجه به آداب و رسوم دیرینه ای فرهنگی را برای آن مردمان در طول زندگی اشان تعیین می نمایند. با توجه به اینکه فرهنگ هر جامعه یکی از ابعاد برجسته و چشم گیر آن جامعه است و بیشتر از ابعاد دیگر مورد مقابله فرهنگ غیر غربی است بنابراین در آنچه که به آن فرهنگ اسلامی اطلاق می گردد؛ در بُعد قابل ارائه می باشد: ۱- بُعد معنوی و خدا گرایی هر فرهنگ در ابعاد برجسته اش آن را عامل تشخیص و تمایز نسبت به دیگر فرهنگهای رایج غربی می شمارد. متمایز بودن آن خدا گرایی و خدا بینی و متکی بودن به معنویت و عالم غیب است؛ امام خمینی (رض) این معنویت را به خدا خواهی و معنویت تعبیر می کند و آن را موثرترین انگیزه در ساختار فرد و جامعه اسلامی می داند. جوهره حرکت ائمه اطهار (علیهم السلام) و امامان معصوم (علیه السلام) در این راه و طریق بوده است. بنای امام خمینی (رض) در حرکت انقلابی خودشان ارجاع مردم جامعه به سمت صبغه الهی است که برخاسته از روحیه حکمتی و عرفانی ایشان است. امام خمینی (رض) فرمودند: «همه فلسفه هستی را در تکثیر وحدت و توحید کثرت خلاصه می کنند و می گویند جهان هم از نظر خلقت و هم از دیدگاه معرفتی در همین یک عبارت خلاصه می گردد».

۳-۲- راهکار مقابله با تهاجم فرهنگی

سبقت تهاجم فرهنگی بر جامعه امروز ما به دلیل نشناختن اهداف انسانی و کرامت های اوست؛ که خداوند عزوجل به او بخشیده است، نشان از آن دارد که رشد و تعالی او به دست خداوند و با تکیه بر اختیار است ولی این راه زمانی به صعود قله های ایمانی می رسد که هدفمند و دارای ایمان باشد. بنابراین توجه داشتن به یک امر مهم و کلیدی آن هم

^{۱۱}. همان: ج ۵، ج ۶، ج ۷، صص: ۲۰-۴۰

^{۱۲}. نصرتی، عای اصغر. نظام سیاسی اسلامی. صص ۱۲۶

مقابله با تهاجم فرهنگی و جگ نرم است. در جامعه ای که نظام مقدس اسلام در آن ساری و جاری است ما باید بدانیم که به سراغ چراغ و مصباح هدایت با نوری واحد برویم که ریشه در آثار وجودی ما بگذارد. این رویارویی با تهاجم ها مستلزم امری است که در این نوشتار به راهکارهای آن اشاره شد. حضرت علی (علیه سلام) فرموده است: «عظم الخلق فی أنفسهم فصر ما دونه فی أعینهم» (در جان پارسایان دین فقط خدا بزرگ است و همه چیز به جز او در دیدگان آنها ناچیز است) البته که با فرهنگ متعالی اسلامی می توان جامعه رابه دریای نورانی معرفت الهی سوق داد و از دریای موج مبتذل و آلوده فرهنگ غربی نجات یافت.

۳-۳ آموزش و تعلیم نیروی جوان

نیروی جوان یکی از مستعد ترین نیروهای انقلاب اسلامی برای پیشرفت آن است. به همین علت امام خمینی (ره) بر این مطلب تاکید بسیاری دارند. اهمیت دادن به آموزش نسل جوان راهگشای آینده و فردای انقلاب فرهنگی دینی است. یکی از اهداف مهم دفاع فرهنگی ایجاد زمینه های سالم و مساعد به منظور معرفی فرهنگ های معیار انقلاب فرهنگ دینی مذهبی است تا انسانها در جامعه بتوانند به فرهنگ متعالیه دست یابند و به نوعی بار تاثیر فرهنگ های غربی از روی جامعه بر داشته شود. امام خمینی (ره) می فرمایند: «جوانان و دانشجویان چشمشان باز است. مطمئن باشید که اگر این مکتب اسلامی را به درستی به آنها معرفی نمایید آنها استقبال ویژه ای خواهند داشت»^{۱۳}. جهان امروز تشنه شنیدن فرهنگ اسلامی است. اسلام به دلیل غنای ذاتی و هماهنگی با فطرت بشری مورد توجه همه جوامع امروزی است. این احساس نیاز تا بدانجا است که با گذشت زمان این نیاز بیشتر احساس می شود. امام خمینی (ره) با تاکید برروی این مطلب فرمودند: «جهان امروز تشنه فرهنگ اسلام ناب محمدی (صل الله علیه و آله و سلم) می باشد جنگ ما با جوامع غربی جنگ اعتقادی است و جغرافیا مرز و بوم نمی شناسند»^{۱۴} و ما باید در جنگ اعتقادی مان، بسیج بزرگ سربازان اسلام را در جهان به راه بیاندازیم

۳-۴ انتقال تجربه انقلاب اسلامی به جهان

با اعتقاد به اینکه جهان های غربی نیاز مبرم به دانستن تجربه های انقلاب اسلامی می باشند. امام راحل ما نیز بر این مورد تاکید نمودند. انتقال تجربه ها و شیوه مبارزه و تقابل با دشمن از الگوهای پیروزی بر ساختار فرهنگی کشور است. ما باید به جهانیان تجربه های گراندقدر خودمان را بشناسانیم و نتیجه مقاومت ایران اسلامی را به گوششان برسانیم. در همین راستا انقلاب را از قدرت های برتر جهان بدانیم و از مطرح کردن این مسئله بر خود بیالیم. شکوفایی فرهنگ انقلاب اسلامی و غلبه آن بر غرب چش امید همه ملت است که در بطن آن این نکته قابل دریافت است که چه شهیدانی از خون و جان خود گذشتند تا به این مرحله از شکوفایی برسیم. امام خمینی (ره) فرموده اند: «من به صراحت بیان می کنم که ایران اسلامی با تمام وجودش برای احیای هویت اسلامی مسلمانان در سراسر جهان سرمایه گذاری می کند و دلیلی هم ندارد که مسلمانان جهان را به پیروی از اصول تصاحب قدرت در جهان دعوت نکند و مقابل جاه طلبی آنها نایستد»^{۱۵}.

^{۱۳} خمینی، روح الله، ولایت فقیه، صص ۱۸-۲۵

^{۱۴} خمینی، روح الله، صحیفه نور، ج ۲۰، صص ۲۲۵-۲۲۸

^{۱۵} همان، ج ۲۰، صص ۲۳۸

۳-۵ توسعه فرهنگی زیربنای پیشرفت

امروز جایگاه و اهمیت توسعه به گونه ای است که یکی از شاخص های تفکیک و تشخیص کشورهای پیشرفته کسب همین مولفه است. یکی از ابعاد توسعه در کشورها توسعه فرهنگی می باشد. باتوجه به تاثیر گذاری فرهنگپر جامعه در اقتصاد و سیاست آن نقش توسعه فرهنگی در اینجا بروز و ظهور می کند. دستیابی به یک فرهنگ جامع و کامل مرهون داشتن توسعه می باشد. داشتن سواد همه جانبه هر ملتی و کم شدن آمار بیسوادان آن جامعه و نیز بالا رفتن سطح خود شناسی جامعه دو مولفه اصلی رسیدن به شکوفایی و توسعه فرهنگی است.

۳-۶ نقش رسانه ها در پیشرفت جامعه اسلامی

رسانه های یک جامعه نقش بسیار عمده ای در ترویج فرهنگ اسلامی را برای مردم آن جامعه ایفا می کنند به طوری که پیشرفت این رسانه ها و هدایت شان به سمت غالب گرایی جمهوری اسلامی و دینی یکی از وظایف خطیر رسانه هاست. سایه انداختن برخی از رسانه های غربی بر جامعه امروزی موید این مساله مهم است^{۱۶}. بنابراین آشنایی عموم جامعه با مدیریت سواد رسانه یکی از اهداف مهم و رسالت رسانه ها ست. در این صد سال اخیر به ویژه نیمه دوم آن چه نقشه های بزرگی از این ابزار های رسانه ای که برای مردم ایران به کار گرفته نشد تبلیغات دامنه دار غربی ها و رسانه های آنها موید این مساله می باشد.

نتیجه گیری

۱. با بررسی مساله پژوهشی و اطلاعات جمع آوری شده نتایج ذیل حاصل شد: فرهنگ و آداب و رسوم از مهم ترین مولفه های متمایز جامعه اسلامی است ظهور فرهنگ در آداب و رسوم اجتماعی مستلزم شناخت انسان و فرهنگ جامعه ای است که در آن به نوعی زندگی می کند و برای رسیدن به اهداف والای انسانی خود و ظهور و بروز آن در جامعه قدم های بلند بر می دارد. تمایز فرهنگ و تاثیر آن در آداب و رسوم به مثابه داشتن تقوا برای ایمان فردی و اجتماعی است که در راستای اهداف والای انسانی صبغه الهی به خود می گیرند و به تبع آن در جامعه نیز به منصف ظهور می رسد. مولفه آداب و رسوم مختص و وابسته به داشتن فرهنگی عمومی و اجتماعی است که از بطن وجودی افراد و جامعه ایمانی و اسلامی بر آداب و رسوم اسلامی سایه می افکند. به همین علت است که با توجه به بررسی آیات قرآنی با موضوع فرهنگ قرآنی حاکم بر رفتار فردی و اجتماعی به بررسی آثار امام خمینی (رض) پرداخته ایم و در راستای تحقیق این نوشتار به ارائه راهکارهای رسیدن به آداب و رسوم و فرهنگ اسلامی با تکیه بر جزئی از آثار ایشان بررسی کرده ایم.

۲. با توجه به اینکه امام خمینی (رض) رهبر کبیر انقلاب اسلامی به عنوان برجسته ترین خط مشی عالمان از زمان قبل انقلاب تا تحقق یافتن پیروزی انقلاب اسلامی می باشد و در طی این سالهای بعد انقلاب به عنوان یک نحله فرهنگی و مذهبی در برجسته شدن بسیاری از افراد با هدف قرار دادن آرمانهای ایشان تحقق یافت. بنابراین جامعه آرمانی همان جامعه اسلامی است که همه انسانها در پی یافتن آن حدی از تلاش شان را در ساختار جامعه اسلامی و آرمانی در نظر می گیرند تا به آن نتیجه و هدف مطلوب و لو اندک دست یابند. با توجه به اهمیت والای فرهنگ و تاثیر آن در آداب و

^{۱۶} خمینی، روح الله، وصیت نامه سیاسی الهی، ص ۱۵-۱۶

رسوم و ساختار جامعه با تکیه بر جزئی از آثار امام خمینی (رض) رهبر کبیر انقلاب اسلامی و با بهره گیری از آیات موضوعی و جزئی قرآن مجید که تاثیر فرهنگ بر آداب و رسوم را مورد بررسی قرار دهیم و علاوه به ارائه راهکارهای رسیدن به جامعه مطلوب و آرمانی به اهداف افراد برای ظاهر شدن در جامعه بر مبنای ساختار فرهنگ ها آن هم از نوع اسلامی می باشد .

منابع و مآخذ

قرآن کریم

- (۱) بزرگر، ابراهیم . صراط ضابطه هویت در اندیشه ورزی امام خمینی (رض) مطالعات ملی . سال دوم . پائیز ۱۳۷۹ . ش : هویت ملی .
- (۲) جعفریان، رسول . سیره رسول ص . ج ۲ . نشر الهادی . قم : ۱۳۷۷
- (۳) خرمشاد، محمد . ویژه نامه سالگرد رحلت ملکوتی امام بنیان گذار جمهوری اسلامی خرداد ۱۳۸۶ . نشریه دانشگاه تمدن ساز
- (۴) خمینی، روح الله، صحیفه نور . تهران : وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی . سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی
- (۵) خمینی، روح الله . در جستجوی راه از کلام امام دفتر بیت رهبری . فرهنگ تعلیم و تربیت تهران امیر کبیر ۱۳۶۴
- (۶) صحیفه نور، ج : ۹ . ج : ۱۵ . ج : ۱۹ و ۲۰
- (۷) خامنه ای، سید علی . طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن . سلسله جلسات رهبری معظم له . ۱۳۹۲ : انتشارات صهبا . ویرایش سوم
- (۸) ده گفتار رهبری معظم له . همزمان امام حسین ع . دفتر نشر انتشارات انقلاب اسلامی . ۱۴۰۰ . چاپ شانزدهم
- (۹) دهخدا، علی اکبر . لغت نامه . زیر نظر محمد معین و سید جعفر شهیدی . ۱۴ جلدی . تهران : ۱۳۷۳
- (۱۰) سروش، محمد . دین و دولت در اندیشه اسلامی . مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی . قم : ۱۳۷۸
- (۱۱) طباطبائی، محمد حسین . تفسیر المیزان . ترجمه محمد باقر موسوی همدانی . انتشارات محمدی . تهران : ۱۳۶۳
- (۱۲) فوزی، یحیی . امام خمینی هویت فرهنگی و آینده انقلاب اسلامی . فصلنامه پژوهشی سال ششم . ش ۲۲ و ۲۳ . پائیز و زمستان ۱۳۸۰
- (۱۳) گواکبی، سید عبدالرحمن . طبیعت استبداد . ترجمه عبدالحسین . میرزای قاجار . نقد و تصحیح محمد جواد صاحبی . دفتر تبلیغات اسلامی . قم .
- (۱۴) محمدی، گیلانی . ۱۳۷۴ . بیان فرهنگ اصیل از دیدگاه امام خمینی (رض) . انتشارات : عروج . پورتال جامع امام خمینی (رض)
- (۱۵) مطهری، مرتضی . بررسی اجمالی مبانی اقتصاد و اسلامی . انتشارات حکمت
- (۱۶) مصباح یزدی، محمد تقی . نظریه سیاسی اسلام . موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رض) ج ۱ و ۲ . قم . ۱۳۷۹
- (۱۷) واعظی، احمد . حکومت دینی . نشر مرصاد . قم . ۱۳۷۸
- (۱۸) نصرتی، علی اصغر . نظام سیاسی اسلام . ناشر تخصصی زن و خانواده . ۱۴۰۰ . چاپ سوم
- (۱۹) نصیری، مهدی . اسلام و تجدد . کتاب صبح . تهران . ۱۳۸۱
- (۲۰) نوروزی، محمد جواد . فلسفه سیاست . موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رض) قم . ۱۳۷۸